

ború s a lelkes önkéntes hadbavonulások után jön az elfásulás, a szenvedés és a nyomor a felismerésig: „Uristen, teljes szívemből szánom és bánom, hogy örvendtem a háborúnak“. Meginognak az ideálok, s az ember és az emberek lelkében elvesztik patinásmultú varázsserejüket a köztudatú igazságok. Mint egy kártyavár, dől össze a társadalmi rendnek nevezett bástya, s akkor jön a végleges összeomlás: a románok elfoglalják Erdélyt. A fiatal pap minden lelkesült meggyőződése és hite velebukik ezzel az ideálok csillaghullásával. Elhagyja a papi pályát, s a családi élet szűk körében talál feleletet minden válasz nélkül maradt kérdéseire.

Körülbelül ez a regény eseményeinek a szűkrefoglalása. De Nyirő József egy egész világot láttat meg velünk ebben a könyvben, egy szenvedő és sorsvert világot, aminek egy egész és igaz ember áll a közepén. Minden papi elfogultságtól menten néz és lát és olyanoknak látja az embereket és ezt a csapásokkal ezerszeresen sújtott kort, mint amilyen a valóságban: sötétnek, tragikusnak, és mégis minden atomjában szépnek. A látó ember szeme és a művész keze kellett ahhoz, hogy ez a könyv így megíródhasson, mely az emberi lélek mélységeiből jött, és minden igazsága ezek vérével vagy verejtékével kapott tűzkeresztséget. Igaz és emberi ez a könyv, az öröklő ember himnusza az örök-
elő Istenhez, aki közelebb áll hozzánk, semhogy babonák vagy dogmák elválaszthatnának tőle.

(Kolozsvár.)

Korponay Mária.

BÖHM KÁROLY ÖNÉLETRAJZA.

Mutatvány a szegedi
Bethlen Gábor-Kör leg-
újabb kiadványából.

Születtem 1846 Sept. 17-én reggeli 1 és fél órakor; furcsa, a föld a rák csillagzatában állott, mintha a boldogság ama fokozatos fogyását akarta volna a természet már születésemmel kijelölni. Szülővárosom Beszterce-Bánya, embe-
rektől lakva, kik csak addig barátaid, míg hátukon ülsz, ha érzik a teher letün-
tét, szidalmazták a lerázott kegyencet. Atyám Teophil, Vasvármegye Retten-
bach nevű falujából jött oda 1830-ban s nőül vette Zsufay Annát, kivel nemzett
3 leányt és 4 fiút, akik közül most már csak én, Teréz és Cecilia nővéreim ma-
radtunk fel. Volt pedig atyám becsületes kovácsmester, ki Pesten két évig tanulta
a baromorvoslást s így baromorvos is egy személyben. Kis koromban betegség-
ben majd meghaltam s apám már készült beszédet csináltatni a pappal, midőn
isten tudja, valami hánytatóval elszenderült életszellememet visszahozták. 1849
Sept. 3-kán elvesztettem édesanyámat, mikor is nővéreim kezébe kerültem, kik
dacára annak, hogy mostohát kaptunk, meg is tartották a hatalmat felettem,
mindaddig, míg el nem távoztam hazulról.

Végrendeletileg Rosenauer Lajos úr lőn gyámatyám. Viszálykodások az
örökség ügyében szétdarabolták a családot, magamra hagytam ezen egoisticus
perek között s így lelkileg megtörve elváltam szüleim sírjától s árván jöttem
vissza Pozsonyba a VII. osztályba.

Rossz társaságba, szerbek közé, vegyültem, s úgy adtam magamat az orgiák mindenféle nemeinek, míg testileg megrongálva, lelkileg kiégetve, mint egy vulcán, végére értem az iskolai éveknek.

Hogy vallási tekintetben ily körülmények között előre nem haladtam (vagy igen?) bizonyítták elmékedéseim a vallás tárgyairól, melyeket naplómban feljegyeztem s melyekért az egyház rögtön akasztattatna.

Hajlamom sohasem volt teológiához, őszintén bevallva, s ha anyagilag kényszerítve visszajöttem Pozsonyba, akkor bizony csak negatív szándékom volt az egész tanulmány irányában, felismerni az emberi ész évezredes tévedéseinek szövetét s lerontani azon borzasztó illúziót, mely az emberi nem fejlődésére oly jótékony hatással bírt. Különböztettem erről majd később, mert csak indokolni akartam ezen lépésemet s így aligha nincs igazán H a n e s nek, ki sokszor neheztelve lobbantá szememre, hogy teológiába csak azért jöttem, hogy rontsak. Igen rontani, de egyszersmind építeni is, sebeket ütni s mintegy kiégetni a régi sebhelyeket, hogy az életvesztett helyekből új életet merítsen az emberiség — ez egydéli célom s életemnek feladata, melyet ha elértem, életembe is kerüljön bár, legszerencsésebb érzettel lenyugszom a sírba, mert az utókor lehet emlékezni fog azokról, kik nem rettegve az alattomos protestáns inquisitorokat, kimondták az igazat s az igazság vértanúi kiküszöböltettek eretnekekként az emberiség kebeléből, mert a papok hasát megtámadták, mint E r a s m u s mondja.

*

Tehát teológus lettem. A bölcsészet fenséges csarnokaiba bevezetett Kant „tisztá ész bírálata“, melyet az egész év folytában tanulmányoztam és olvastam. A bírálati bölcsészet negatív eredményével nem elégitett ki, mert tagadta ugyan az egyház és a régi scholastica tanait, de nem állított helyükbe semmi elfogadhatót s K a n t nak „gyakorlati ész bírálata“ az orthodoxián vert sebeket nemcsak nem gyógyította, hanem még jobban felszakította, mert a rationalismus nem keresztyénység, hanem eretnokség, s vagy ki kell merészen lépni az egyház sajkájából s az eszes emberiség hajójába lépni, vagy pedig gyáván az egyházban megnyugodni s lenézni önhittén az emberi ész igazodó, tökélyesedésnek haladó sajkáját. A materialisták nézetei, M i r a b a u d rémítő könyve „Systeme de la nature“ szintén befolytak rám ámbár nem irányadólag, mert az egész nézet dermesztően fagyos és képtelen. Ha a világ meglehet üldözni fog, bátran kilépek majd az élet harcmezéjére, azon ingathatatlan reményben, hogy a világtörténelem egyik fontos fordulópontjának küszöbén állva be fog következni a tiszta humanismus időszaka. Vállvetve, közös erővel törjünk e nemes célra, segítsük elő a világsszellem e fejlődését s legyünk a majdan feltűnő humanismus napjának reggeli előfutárai.

Pozsony, 1867 Április 28-án.